

„După cum o fost de rău, acuma a venit spre bine.” (Rada Illin, deportat din Variaș în Fetești / Valea Viilor, Bărăgan, în iunie 1951)

G.P. : Mă numesc Gordana Peici și astăzi, în data de 1 iunie 2016, mă aflu în locuința domnului Illin Rada, deportat în Bărăgan în anul 1951. Povestiți-mi, vă rog, Domnule Illin despre experiența dumneavoastră din Bărăgan.

R.I. : Păi ce pot să vă spun. N-a fost ceva plăcut. Am stat acasă ca țăranii, cu agricultura, am avut tot ce ne trebuie. Odată a venit un ordin în 24 de ore să ne împachetăm și să plecăm într-o direcție, n-am știut unde. Pe timpul acela eram de vreo 17-18 ani; s-a vorbit că ne duce în Uniunea Sovietică. Ne-a îmbarcat la Variaș în vagoane, bou-vagon, fiecare vagon a avut un jandarm, polițai, ce-o fost. Am întrebat unde ne duc, iar ei au zis: nu se știe, acolo unde ne oprim, acolo. Și ne-am oprit la gara Fetești. Gara Fetești e în Bărăgan. Când ne-am oprit acolo, deja s-a știut că, ei ce au zis, „Vin coreenii”. În schimb n-au fost coreeni, au fost bănățenii. A fost de toate națiile: sârbi, români, vreau să mă exprim, cei mai mulți au fost naționalitatea noastră, sârbi fiindcă atuncea era nealianța între Tito, care a fost președintele Iugoslaviei și România.

După ce ne-au debarcat acolo ne-au zis aicea o să rămâneți. Ne-au dus pe un câmp gol, liber care n-a avut nicio casă, nicio clădire și ne-au aruncat acolo în câmpul ăla. După un scurt timp, au venit niște ingineri sau ce au fost și ne-o măsurat și or zis „Aici vi-e loc să vă faceți căși”. Păi cum să facem căși dacă nu avem materiale. Zice „O să purtăm noi grijă dacă v-am adus aicea, o să vă dăm și material.”. Și atunci, vorba aia, ne-a scris pe fieștecare că suntem într-o familie. În familia noastră eram noi cinci persoane. Zice, cinci persoane poate să facă și o locuință mare cu o cameră și bucătărie. Dacă eram cinci-șase persoane făceau o casă mai mare, dar primind material mai mult, ce fel de material, material uși și geam care era deja făcut și restul băteam noi din pământ, făceam căși de văiugă. Și într-un scurt timp s-a mirat și satul și guvernul, ăia care ne-or dislocat că în scurt timp s-a făcut satul nou pe pământ care a fost până atunci arabil. În anul acela rar cine n-a construit casă. Și atuncea a văzut poporul de acolo că ăștia nu-s coreeni, îs bănățeni care-s mai harnici decât cei localnici, de acolo. Și atunci, vorba aia, erau I.A.S.-uri serioase acolo, era pământ mult, era delta Dunării și ne-am pus la lucru. Fieștecare am lucrat și eu atuncea eram, încă nu am fost matur, am lucrat cum am putut până am ajuns la 18 ani, atuncea

ne-au angajat. Eu, fiindcă am făcut liceul, m-au angajat ca brigadier. Aveam sub mâna mea conducerea tot din satul nou și am lucrat la secția pomicolă. Era secția pomicolă unde se plantau pomi, fel și fel de pomi. Țin minte am avut acolo un șef, zice Rado: „Știi ce pot să fac?” „Ce?” „Să te duc la Cenad.” „Păi ce faci dumneata la Cenad?”, zice „Merg după plante pentru secția pomicolă”. Și de atunci am intrat normal.

Fetești unde am fost noi era orășel, aveam salariul nostru, n-am lucrat degeaba, am avut salar, ne-am aranjat cășile noastre, cum a fost cum n-a fost, nu vreau să zic că am trăit bine, dar n-am fost batjocuriți de clasa comunistă de la noi care s-au ținut comuniști, dar n-au fost comuniști. Erau un fel de zdrențe. Ăștia au rămas în Variaș și s-au bătut în piept că ei sunt titoiști, că ei sunt comuniști și poți să zici se vorbeau între ei am plecat acolo și acolo murim. Guvernul orișicât n-a fost un guvern care n-a știut ce face după patru ani ne-a dat drumul acasă și fieștecare am venit la casa noastră.

Vă zic că s-a schimbat și guvernul nostru, câte ceva, și am venit acasă, am primit cășile noastre care, în timpul cât am fost noi, tot oameni de aici ne-au furat ce am avut noi pe acasă. Ne-au furat și atuncea lucrează din nou și am început să facem agricultură. N-a trecut un an și ceva, a început colectivul și ne-au luat iară ce am avut: cai, căruță, cum aveau țăranii. Și am intrat în colectiv. În colectiv am lucrat toți împreună, aveam, după muncă, ce ai lucrat ai avut norme și așa ai petrecut timpul. După un scurt timp, nici colectivul n-a fost valabil, că n-a fost mulțumită lumea și iară s-a împărțit pământul la oameni că în timpul colectivului era tot pământul la un loc, iar după aia te-a întrebat cât pământ ai avut și pământ rezervă că nemții au plecat din Variaș și au primit oamenii pământ și de atunci până acuma, vorba aia, nu putem să ne lăudăm că am trăit bine bine, dar nici rău rău. Am trăit cum am putut, după puterea oamenilor, după câți au fost pregătiți, alții s-au ridicat, alții au chefuit și au mâncat ce au avut puțin și așa că am ajuns până acuma. Acuma nu mai e nici colectiv, nici cutare, nici cutare. Fieștecare lucrează, încă le dă și statul ajutor. A început să le dea ajutoare multe la tineret, la tineretul care vrea să lucre, nu a putut să se ridice, a primit și bani de la stat, bani din bancă și așa că... Care o fi sfârșitul, dar după cum o fost de rău, acuma a venit spre bine. Asta e părerea mea.

G.P. : Din ce sate au mai fost deportați cu dumneavoastră?

R.I. : Au fost deportați din Periam, din Lovrin, nu cred că a fost vreun sat unde n-au fost deportați, de unde n-au fost oameni luați. Și atunci, i-am întrebat: „De ce v-a dus pe voi că n-ați avut pământ?”. E, zice: „Noi am fugit de la Basarabia și ne consideră că suntem contra rușilor și ne-o dislocat.”. Bine, noi am avut pământ, dar ei or fost săraci, da, vă zic că a simțit regimul că nu-s cu ei. Atâta timp cât nu-s cu ei, îseamnă că-s contra regimului. Și ne-au ținut acolo patru ani jumate. După patru ani jumate s-au împăcat cu guvernul lui Tito. Aici o intervenit și guvernul sârbesc de ce i-au dislocat pe sârbi, că și ei au putut să își bată joc de românii din Iugoslavia și s-au împăcat partidele și s-a făcut un fel de pace. Ca până acuma.

G.P. : De cine vă amintiți de acolo din Bărăgan?

R.I. : Îmi amintesc de toți. Și noi acolo am făcut satul nou, s-a făcut și școala și sârbească și românească, s-au făcut și cămine culturale și eventual s-a făcut sat nou, după ce am plecat noi de acolo, s-au strămutat oameni care au fost bărăgăniști și au locuit în casele noastre. Noi n-am primit despăgubire pentru clădirile de acolo, clădirile alea nu am avut noi cine știe ce clădiri, dar am avut acoperiș. Și pe urmă s-au mutat oameni care n-au avut case, oameni de ai lor s-au mutat în satul nou. Noi acolo eram bine primiți, acolo unde am ajuns noi au fost românii care n-au ținut cont că ești sârb, că ești cutare sau cutare. A trebuit să muncești. Directorul nostru a fost grec, l-a chemat Glasopol Constantin, zice „Băieți, ce a fost a trecut. Voi care lucrați o să primiți și haine, șalopete, nu știu”. Și el zice: „A fost și a trecut, aicea nu se face luptă de clasă, aicea ați venit să munciți”.

Și așa am stat, cum ți-am zis, aproape cinci ani acolo și după cinci ani ne-au dat liber. Am avut pe buletin ștampila D.O. care însemna domiciliu obligatoriu. N-am avut voie să ne deplasăm mai mult de 5-6 kilimetri, dar fiindcă a avut statul nevoie, te angaja de exemplu, noi am fost la Fetești, am lucrat și la Cernavodă și ai lăsat buletinul cu D.O. și ce faci aicea, lucrezi, nu știu ce, adeverința de la lucru și după aia ce mai pot să spun aveam salare ca șiăștia lalți care au lucrat, șefii de acolo ne-au respectat foarte mult și m-am gândit de ce oare ne respectă așa. Și ei au pățit ca și noi. Ei au venit de la Basarabia, că au ocupat rușii Basarabia s-au colonizat în România și știe ce e asta să-ți părăsești domiciliul și să rămâi pe drumuri. Fieștecare a avut câte ceva: o casă bună, avere, nu știu ce. Erau și oameni pregătiți care n-au fost numai țărani. Erau și ingineri și avocați. Da. Așa a fost viața.

G.P. : Care au fost condițiile de viață, cum v-ați descurcat iarna?

R.I. : Iarna, că noi aveam căși slabe, iarna, eventual mâncam la cantina I.A.S.-ului și chiar dacă n-am lucrat cine știe ce, mergeam la sala de mese, luam mâncare, n-am fost muritori de foame. Țin minte era strictetea mare, n-aveai voie să furi, asta de când e lumea nu e voie să se fure și noi treceam peste pod, peste Dunare, nu cu barca, ci cu compa, un fel de pod care trece peste Dunăre. Și atunci am avut un șef. Zice el nu știe ce se întâmplă cu noi, cu muncitorii ăștia mai mult fură decât ce muncește acolo. No odată, comandantul poliției a fost un basarabean și de la Variaș am avut iarăși un basarabean, Mircea Herța. Erau prieteni din localitatea Herța. Și m-am împrietenit cu ei, și zice șefu' de la secția noastră, el nu știe ce să facă să oprească furtul, să nu se mai fure. Îmi zice chiar mie să merg după șeful de post să vină să vadă cum se fură când merg oamenii acasă de la lucru. Fiecare mergea acasă. S-o pus acolo, cine n-o avut nimic - n-au furat toți - să plece acasă, cine a furat i-a luat straița. S-a făcut o grămadă de straiți în locul ăla. No, odată zice șefu' de post : „Să vină omul și să-și aleagă straița lui”. Să zicem: Tu! Vine o femeie slabă, amărâtă, era bulgăroaică, țin minte că eu eram șef de echipă, zice: „Nu ți-e rușine, ai mâncare, ai bani și iar furi?” Dar ea zice: „N-am furat!” „Asta ce e?” „Ce e, am acasă patru copii și să nu moară de foame, le duc și lor să mănce.” „Păi dacă ar face toți așa?” „Păi zice cine n-are pe nimeni au plecat toți acasă, n-au furat, au mâncat la cantină, mie-mi trebuie pentru copii!” Și atunci zice comandantul poliției: „Auzi Mășală - așa l-o chemat - pentru șmecherii din astea să nu mă mai chemi; am eu timpul meu - era comandant la raion - zice: „Să mă chemi când se fură cu vagoane, nu ca femeia asta, nu vreau să mă deranjați, luați-vă acum straițele și altă dată să nu mai furați, iar ca să nu vă moară copii de foame puteți să vă luați și acasă câte ceva. Ce să-ți mai povestesc, am 85 de ani, dar îmi mai amintesc încă, am petrecut acolo, ne-au ajutat.

G.P. : Ce obiecte ați luat cu dumneavoastră atunci când ați plecat în Bărăgan?

R.I. : Aproape nimic. În 24 de ore a trebuit să ajungem la gară și ne-a dat la două familii un vagon și în vagonul ăla nu puteai să pui mult, a rămas mult acasă, am lăsat averea, careva mare, careva mai mică. Inventarul l-a luat gostatul, ferma care s-a înființat la Variaș, și ne-a rămas caii, și cutare și cutare, mașinăriile au rămas la gostat. Dar ce s-a întâmplat, era ordin să se plătească, ce a rămas acasă să se plătească. Banca a dat banii, era casierul la gară, un casier din Variaș de la cooperativă, trenul a plecat, unii au scos, alții nu au scos bani.

G.P. : Cum vă gândiți acum la ceea ce s-a întâmplat?

R.I. : Toate au trecut, când am venit acasă am găsit casa demolată, atunci ne-am apucat am lucrat din nou și ne-am făcut, rar cine a fost în Bărăgan, care a fost om harnic să n-aibe casa lui sau să n-aibe familia lui. A început și C.A.P.-ul, C.A.P.-ul era bogat, pământul varieșan e productiv și ne-am dus la C.A.P.. Am lucrat la C.A.P., eu m-am angajat după aia, am început și comerțul. Când povestești, n-a fost nimic bine, dar a putut să se trăiască. N-a murit nimeni de foame, cine a putut să lucreze, a fost meseriaș.

G.P. : Cum a fost viața dumneavoastră înainte de Bărăgan și cum s-a schimbat după aceea?

R.I. : Înainte de Bărăgan a fost periculos; ne-au pus să fim chiaburi și chiaburii a trebuit să fie distruși, ăștia care au avut pământ, și fiecare a avut curaj să-și bată joc de tine. De exemplu, era bal, bal, hora, cânta muzica... n-au fost comuniști, erau boschetari, s-au prezentat că ei conduc comunismul. Începea muzica, plăteai la ușă, se oprea muzica, o oprea cetățeanul cutare și zicea: cutare și cutare să părăsească sala. De ce oare? Că-s chiaburi! Ai vrut, n-ai vrut, trebuia să părăsești sala. Eu odată n-am vrut să părăsesc cu doi prieteni; o femeie a venit de la Arad, o bitangă ordinară, membră de partid și a vrut ea să arate lupta de clasă, ce înseamnă lupta de clasă. Cânta muzica, eu să ies afară. Ies eu afară cu niște prieteni: „Auzi tu, beștie, curvă și bitangă, ai venit de la Arad, membră de partid să ne poruncești aicea? Tu cunoști cine e ăla, cine e ăla? Tu ești o bitangă de la Arad! N-ai ce să te bagi la tineretul nostru!”. I-a spart gura, n-a mai venit! A vrut să se arate că e membră de partid. Membru de partid care să faci rele la oameni atunci erai membru de partid. Și oamenii noștri mai săraci care era cinstit a lucrat nu zic că n-a intrat în partid, dar nu a avut grijă la nimeni. E, erau niște boschetari care au vrut să se arate pe spatele altora că ei sunt membri de partid. Și un membru de partid a avut multe drepturi pe atunci. Aici e mult de povestit o viață întreagă, vorba aia, și ce se-ntâmplă aici au fost, satul ăsta a fost sârbesc și nemțesc, românii nu s-au băgat, românii erau pe aici slugi, nu știu ce, dar sârbii s-au băgat prea tare, sârbii au vrut dreptatea aia mare ca să fie ei cineva dar n-au fost capabili să fie. Au fost și sârbii, vorba aia, cu pregătire, n-au fost nici sârbii ultima scară, dar au vrut să se ridice pe spatele altora.

G.P. : E bine să se știe ceea ce s-a petrecut sau e mai bine să uităm?

R.I. : Păi cine n-a pățit, au rămas numai povești, dar cine a pățit nu-s numai povești. Ca de exemplu, să spun, și asta eu când am fost fecior n-am putut să iau în casa mea pe unul care a urât chiaburii. N-am putut, vorba aia, cum să mă împac eu cu femeia aia care e contra chiaburilor și venit să trăiască pe spatele chiaburilor. Și atunci nu s-au chiar luat și am ținut cont cine e, cum e, pe urmă au început să se angajeze prin orașe și s-au amestecat și cunoscuți și necunoscuți. Și acum nu se mai ține cont că ești sârb că ești român. Înainte era un lucru mare un sârb să ia pe o româncă sau o româncă să se mărite după un sârb și mai ales catolici cu ortodocși. Acuma nu se mai ține cont, parcă e mai bine că nu se mai ține cont.

G.P. : Ați citit ceva despre Bărăgan în ultimul timp?

R.I. : Nu-s un om care citesc. Nici n-am avut timp, eu am făcut comerț, am avut turmă cu oi, nu prea am avut timp, de povestit am povestit multe, dar de citit...

G.P. : Dar cu Asociația deportaților în Bărăgan aveți contact?

R.I. : Da. Da.

G.P. : Participați la evenimentele organizate de ei?

R.I. : Da. Am fost. Am avut adunări, bărăgăniștii; din ce cauză: să ne întâlnim cu cunoștințe, acolo am trăit 4-5 ani împreună și de multe ori am fost și în gostie.

G.P. : Deci mai păstrați legătura cu oamenii de acolo?

R.I. : Da, da. Păstrăm legătura.

G.P. : Ce a însemnat pentru dumneavoastră această experiență ? Cum v-a schimbat?

R.I. : Tot e o școală, a trebuit să ne ferim, să nu vorbim la îndurare, dacă s-au găsit doi oameni să le zicem comuniști dar poți să zici și doi vagabonzi, măi ăsta a vorbit asta și asta, îl zicem nu e cu noi, e contra noastră, declarație și a putut să te și aresteze

G.P. : Ați adus niște fotografii de acolo?

R.I. : Am avut fotografii, trebuie să fie pe aicea.

G.P. : Sau alte obiecte care să vă aducă aminte de Bărăgan?

R.I. : Nu am putut să aducem cine știe ce. Cu vagon ne-au dus, cu vagon am venit acasă. Când ne-au dus, ne-au dus cu vagon gratuit și când am venit acasă am trebuit să plătim vagonul.

G.P. : Cum ați încheia acest interviu?

R.I. : L-aș încheia în felul ăsta: cred că nu-s oamenii aceia care au fost mai-nainte. Nu zic că înainte toată lumea a fost analfabetă, dar n-a fost umblată ca acum. Omul până nu se lovește cu capul, nu știe și nu cunoaște.

Acuma cred că nici guvernul n-ar mai face să dea decrete cum au dat decretele alea. Era Dej. Dej ăla era un ceferist, n-a fost un diplomat și a condus țara. Nu numai țara noastră, și cu rușii.... N-a fost la conducere singurul om care a fost la conducere și zicea ăla, domnul doctor Petre Groza. El era boier și când a văzut că au năvălit rușii peste noi, el a făcut reforma agrară, Petre Groza, avocat a fost. L-am cunoscut direct pe Petre Groza. Era de la Deva și când a văzut că vine comunismul peste noi, averea lui de la Deva a împărțit-o la oameni, s-a făcut democrat și Petre Groza a făcut alianța și cu rușii, cu comunismul rusesc că dacă ar fi ținut Petre Groza să fi rămas țara de boieri, ar fi năvălit rușii peste noi și poate ne-ar fi luat și țara. Așa el a știut, s-a întors imediat. Eram la școală la Timișoara și odată zice vine Petre Groza la Timișoara. Nu Petre Groza, a venit de la Moscova vlădica de la Rusia și aicea la Timișoara era condus de Petre Groza și atunci unde o venit la Timișoara, la biserica sârbească. No, acolo s-a ținut slujba, au fost niște preoți ruși de la Rusia. E, de acolo, hai să mergă la catedrală care era pe atunci nouă, poți să zici. No, s-a luat, noi le zicem cerul, fiecare biserică are cer, și știu că noi patru am dus cerul de la biserica sârbească până la ușa catedralei și Petre Groza a mers după noi. Când am ajuns la catedrală, noi ne-am întors înapoi și Petre Groza a intrat în catedrală. Pe drum a vorbit cu noi sârbește, cu copiii. Așa că eu știu. Erau și zile bune și zile rele, dar la liceul sârbesc a început, era aicea o fată de la Variaș, a lui Marinco, au dat-o afară din școală că a zis cineva că a scris ceva... jos cu cutare, cu cutare. Catița a chemat-o. Era de vârsta mea și au dat-o afară din școală fiindcă a zis ceva contra guvernului.

G.P. : Aș vrea să vă mai întreb ceva. Sunteți de acord ca acest interviu să fie publicat?

R.I. : Da, da, da.

G.P. : Ați mai avea ceva de adăugat despre Bărăgan?

R.I. : Eu pot să mulțumesc la ăla care s-ar vorbi că guvernul de la Iugoslavia a intervenit să venim acasă; atunci era Tito, a avut și el guvern. Poate dacă n-ar fi fost ei, nu ne-ar fi dus acasă niciodată. Țin minte o dată s-a declarat că nu mai există pe Bărăgan nimeni și erau niște băieți și au trecut prin Bărăgan cu un popă sârbesc, popa s-a făcut că face botez la copii sârbi și ei au zis, au scris cine a rămas pe Bărăgan, ce-i pe Bărăgan. Și s-a aflat că am rămas pe Bărăgan. După aia ne-a dat drumul.

Tot ce am zis, răspund pentru asta. Eu nu-s om politic să pot să vă spun, vorba aia, altul ar aranja altfel. Cam așa a fost. Vă spun simplu ca bună ziua. Nu pot să-i laud pe oamenii ăia care erau contra cuiva. Ca să trăiască ei bine, au pus pe altul în loc.

G.P. : Vă mulțumesc foarte mult, domnule Illin.

R.I. : Cu plăcere.